

L. Makk I. L., A románok története.

A Magyar Tört. Társ. kiadása Budapest, É. n. (1941) 425 old.

Erdély a magyarság és románság között már két század óta súlyos kérdések magvát jelentik. A történelmi és kulturális jog továbbá a nemzetiségi igény ütközik itt egymással. A magyarság ugyanis a fegyveres és szellemi hódítás alapján formáljogot Erdélyre, míg a románság az ott élő fajlestvérei nagy számára alapítja igényét. A román nép történetének ismerete tehát számunkra életbevágó fontosságú. Ezért fogadja a magyar közvélemény érdeklődéssel azt a művet, amely több szakember közreműködésével a románság életrajzát vázolja.

A szerzők jellegzetes eljárás módja, mely legnagyobb érdemük is, a történeti tényeknek szűnopszisban való értelmezése. Kétségtelen ugyanis, hogy a nemzeti történelem egyes eseményei igazi tartalmukban csak a környező népek mozgalmainak, vagy az európai történések együttes szemlélésében ábrázolhatók. Ezt a szintetikus alapkövetelményt többé-kevésbé maradéktalanul érvényesítik a szerzők. Ennek a módszernek egyik legátfogóbb megnyilvánulása az a fejezet, melyben Gáldi a románság népi kialakulását mutatja be. Történeti és néprajzi vizsgálatnak veti alá nemcsak a Balkán félsziget kis nomád népeit, hanem rámutat azokra a hatásokra is, amelyeket a román etnikum és néptömb kialakításában a római, görög, kelta, trák, illír és dák elemek eredményeztek. Viszont a dáko-román elméletnek lemerése — ha nem is vékony-elvű, de — halvány marad azáltal, hogy diplomatikus stílusfinomkodással elhigítja a meggyőzésnek azt a közvetlen hatását, amit pedig a tények leírásában felébresztett bennünk (24 sk. II). — Gálditól egyébként három gazdag művelődéstörténeti tartalmú fejezetet olvashatunk a könyvben.

A román történelem fejlődési fázisait a mű nyomán a következőkben vázolhatjuk: A románság önálló története tulajdonképpen akkor kezd bontakozni, mikor a Balkánnak vegyes összetételű etnikumából kiválva észak felé szivárgott. Nomád pásztor népnél ez természetes folyamat, hiszen ők nem állandó települési, hanem csak alkalmi, legeltetési földet igyekeznek maguknak időről-időre szerezni. Az európai nemzeti államok megalakulása után szinte két század elmúltával jelenik meg a két román vajdaság: Havaselve és Moldva. A románság az államberendezkedés formáját az erdélyi magyar és szász lakosságtól kölcsönözve már elindult az önálló nemzeté alakulás útján, mikor a délről fenyegető török hódítás elérkezik a Duna vonaláig. A két vajdaság hamarosan török hódoltsági területté válik. A történeti oknyomozás mértéktartó önfegyelmzésével mutatja be ezt a kort Elekes Lajos. Ismerteti a román politikai, társadalmi és gazdasági életnek függő viszonyát a szultáni akarattól, viszont nem mulasztja el kifejteni azokat a nemzeti erőfeszítéseket sem, amelyeket a román nép, elsősorban Lupu Vazul (1634—53), illetve Baszaráb Máté (1632—54) uralma alatt az elnyomó törökség és a beszivárgó görög kalmárcsaládokkal szemben kifejtett. Történet-elemzésében még sikeresen megőrzi a helyes egyensúlyt a történetmozgató belső erők elvi mérlegelése és a pozitív tárgyalásmód követelményei között.

A fanarióta korszak a román nemzeti, gazdasági és közösségi élet egyik mélypontját jelenti. Ezek a bizánci görög diplomaták, akik csak rövid időre élvezték a szultán bizalmából a vajdaságok feletti uralmat, minden igyekezetükkel a szultán jóindulatát keresték — nem egyszer román alattvalóik érdekeinek fölládozásával. Művelődési szempontból azonban jelentős volt uralkodásuk, mert nevükhöz több francia-olasz kultúrforrásból táplálkozó népkönyv kiadása fűződik. Ezek azonban alig tudtak valamit lendíteni a románság népi kultúráján, a civilizálástól pedig

oroszlörök környezetükben még messzebb voltak. Ezért nem túlzó Gáldi megállapítása: „a román középkor a XIX. század küszöbéig tart” (185 o.)

A mű főleg a románoknak nagyobbarányú Erdélybe való településétől kezdve külön tárgyalja a vajdasági és külön az erdélyi románok fejlődését. Az erdélyi románok a XVI—XVIII. századokban inkább a hitújítási, majd uniós törekvésekben visznek fontosabb szerepet. A vallási életen át ébreszti fel nemzeti öntudatukat a híres triász (Maior, Sincai, Micu-Klein) működése. (Ennek a kornak a mozgalmait, kulturális és társadalmi jelentőségét lapunk 1937. VII. és 1938. X. számaiban részletesen ismertettük.) A románság életének ezeket a szakaszait Juhász István és Tóth András dolgozták fel.

A román vajdaságok nemzeti megújulása a görög szabadságharcral egyidejűleg indul meg, mikor főleg Vladimirescu Tódor, majd az orosz Kiselev Pál kezdeményezésére a fanarióta fejedelmek bukása után jelentkezett a szociális rendeződés és politikai, gazdasági szerveződés első tünete. (Szervezeti Szabályzat.) Ennek, valamint Nagyrománia utolsó két évtizedének történetét Makkai írta meg, míg az erdélyi románok XIX. századi történetét Tóth Zoltán, Nagy-Románia megalakulását pedig és első önállósági erőfeszítéseit Polonyi Nóra mutatja be.

A műnek igen nagy tárgyi előnye, hogy az egyes korszakokat a velük foglalkozó szakemberek írták meg. Így tehát a fejlődés egyes jelenségeit a speciális kutatója állítja elénk. Ez biztosítja a különböző korszakok sajátos szemlélmódját. Hiszen minden szerző a maga fejezetének elejére szinte sui generis bevezetőt ír, mely a tárgyalandó időszak kulturális vagy politikai irányát elemzi és jelentőségét igyekszik felmérni. Ennek ellenére sem érezhető a zökkenő az egyes szerzők dolgozatai között. Nemcsak a történeti nézőpontok egységében, hanem még a stílus hangulatában is megvan közöttük a közös szempontok azonossága. Sőt gondja volt a szerkesztésnek arra is, hogy a különböző eredetű tanulmányok között meglegyen a formai egyöntetűség is. Csupán a III. fejezet egy cikkelye (Kelet és Nyugat között) kívánczolt volna az egész könyv végére az elvi áttekintő szintézisbe, egyrészt szempontjainak összegező jellege miatt, másrészt pedig a későbbi fejleményekre való utalásai miatt, melyek ugyanis így a XV. század elejének tárgyalásakor szerzetlenül hatnak és a jövő eseményeit elővételezik.

A szélesterjedelmű és a legújabb forrásanyagot is felölelő munka tárgyias, kritikai beállítottságával és analitikus célzatú eszmemenetével, továbbá általa lesz hivatva a románságról való helyes kép kialakítására, hogy — távol minden öntet-szelgő sovinizmustól — felfedi a román nép és történelem összes árny- és fényoldalát.

Visy József

A jog és az egyház.*

Kétszáz évvel ezelőtt alapította meg *Foglár György* püspök az egri jogiskolát; ezt a nevezetes tényl rajzolja meg és értékeli *Molnár Kálmán dr.* az Egri Érseki Jogakadémián tartott emlékbeszédében. Nemcsak a megidézett kulturális tényért, de a hozzáfűzött kommentárokért is érdemes megszívelni Molnár professzor emlékbeszédét. — Természetes, hogy Foglár Györgyöt a jogiskola alapításában katolikus szempontok vezették: kevés volt a katolikus ügyvéd s még a katolikus uraságok és

* (Különnyomat az Egri Érseki Jogakadémia jubiláris ünnepélyéről közzétett Jelentésből. Eger, 1941.)